

SEBEKBE ÍRT TÖRTÉNETEK

Bíró Tímea: *A pusztítás reggelei*

■ Hogy mi a közös az anyában és a tengerben? Talán a hiány. Bíró Tímea verseskötetében élettörténetek hullámanak, melyek egy üres teret próbálnak betölteni, hajót és azzal partot keresve, kapaszkodót, mely értelmet ad a töredezettségnek és a sors által kijelölt egyéni élettörténeteknek. Közben az anya hiánya és a sós víz maróan csípi a sebeket.

A kötet három ciklusra tagolódik, melyek kötetegésként egy felskiccelt egyéni életúttá fűzik a különböző részek verseit. Közben folyamatosan le- és felépít, alkotóelemeire szed, majd újból összerak emlékfoszlányokat, történeteket, feltár, de nem értelmez, csak görcsös szorításban köpi ki magából a traumákat. S talán pontosan a vers mint felület és (ki)írás ad értelmet és értelmezést ezeknek kimondhatatlan, fojtogató és mégis mindent átszövő tapasztalatoknak: a vers mint kimondásra és elengedésre tett próbálkozás.

Az első rész címe *Mindennapi nehezék*, melynek versei a gyerekkor, a család és szegénység világát tárják fel. A mindennapi történetek kegyetlenségeiben, a könnyben, a fájdalomban, az éhségben és a hidegben egyedül az anya teste mint búvóhely szolgál vigasztalásul. Az anya teste az, ahonnan erős szelek fújják ki a gyermeket hidegbe, a teherszállító hajó, az anyavonat, amelynek teherbírása is véges, viszont előremozdulás, kilépés sohasem jön létre („nincs út a padlásra / a létrafokok eltörtek... a sánpárok elkoptak / a sorompóra / szárnyaszegett / madarak költöztek”). Ugyanakkor az anya teste, mely gyermeket szül ebbe a nyomorba, s

ezért méhe mindvégig önmagát átkozva emészti fel a testét-lelkét ebben a tehetetlen megrekedtségben. Tehát ez a materiális anyatest egyszerre válik a menedék, az otthon, az elszakadás, a betegség, a halál és a hiány/nélkülözés szimbólumává. Olyan gyerekek történetei rajzolódnak föl, kik csak kivételes napon kenik vastagon a kenyérrre a margarint, ki nem fizetett számlákból hajtogatnak papírhajót, s mindeközben értetlenül pislognak az élet igazságtalanságain, az anya elvesztésén, az apa és mindenféle szeretet hiányán. A versek valódi tétje mégiscsak az marad, hogy az ártatlanul elszenvedett traumák hogyan határozzák meg a gyermekek későbbi életét, a hiány és a zavar köveiből miféle életút rakható le.

A második rész, a *Petefészekrakás* a családalapítás, a két ember közti kapcsolat próbáit, az erőszakot írja körül, próbálja megragadni. A páros magány, a kötődés és a kötődéstől való félelem segélykiáltásai és e kiáltások lehetőségei szólalnak meg ezekben a versekben, de válasz sohasem érkezik, a széttöredezett szófoszlányok feloldódnak a minduntalan megjelenő kék tengerben. Azok a lelki sebek, melyeket magunkban hordozunk, s melyek ellehetetlenítenek egy másik ember felé történő megnyílást, fizikai fájdalomként jelennek meg („szégyenérzet fészkelődik a cipőnkben / szorítja a lábunk”).

A harmadik rész az *Eltört lovak* címet viseli, s az eltört emlékdarabkák összerakásánál itt ismét a gyermek szólal meg egy lázálmos keresésben, lila ütésnyomokban és a soha meg nem szűnő hiányban keresi

az elengedés lehetőségeit, ha már értelmezéshez túl sok és mégis túl kevés dolog történt vele. A *Sovány* című versben például a mindennapi apró mozdulatokban írja körül az ember hiányát, hiszen nem is pontosan a halál pillanata teszi a magányt elviselhetetlenné és az elengedést lehetetlenné, hanem mindaz a rengeteg apró emlék, mozdulat, benyomás, melyek érvényességét vagy valóságérzetét a halál kegyetlen ridegsége törli el hirtelen („túl kevés vagyok az elengedéshez / nem voltam ott / amikor utoljára vette fel a kabátot”).

A képi világ, a szimbólumok és metaforák, melyekkel operál a szerző, egyszerre nevezhetőek klasszikusnak és meghökkentően újnak. Az anya, a szív, a madárszárny, a tenger, a köldökzsinór, az anyaméh mind ismert szimbólumok, viszont az, ahogyan többszintű hiánytárgyakként vagy eltorzult emlékeként jelöli meg őket, folyamatosan arra készíti a befogadót, hogy értelmezze és újraértelmezze ezeket a már szinte evidensnek tűnő versszerző elemeket. Biztonság, szeretet, kötődés, el- és befogadás fogalmai fájdalmasan nyers képekben jelenítődnek meg, pontosan az egyértelműnek vett asszociációs mezőjükből való kimozdítás végett. A szavak jelentésének elbizonytalanításával teszi kérdésessé létük bizonyosságát adott történetekben, traumákban. Az emberi erőszakkal párhuzamban megjelenik az állati ösztönösség, brutalitás, de közben az állat emberrel (vagyis inkább az erősebb emberrel, az erőszaktevővel) szembeni kiszolgáltatottsága is előtérbe kerül. Humán és nonhumán szféra észrevétlenül fonódik össze („mindig oldalba rúgta a kecskét / vigyázott a tőgyére és a tejre / tízéves korunkig kímélt minket / disznóvágáskor befogott füllel / énekelünk a vastag falú ház / legbelső pontján / ne halljuk a visítást”).

A költői nyelv is csak részleges, töredezett formájában lehet jelen. A központozás teljes egészében hiányzik, a mondattagolás lehetőségei egy versen belül viszonylagosak, s a versértelmezést is árnyaltabbá teszik a többfélelépp szétválasztható gondolatcsoportok. A traumákat átélt gyermek nyelve néhol játékos, mondókához vagy körtánchoz közelítő könnyedséggel mesél erőszakról, veszteségről és fájdalomról. Így a forma és tartalom széthúzása megint kikökökkent, ahogyan a már említett erőteljes képi világ is, nem engedi, hogy könnyelműen és felületesen dolgozzuk fel a vers hangjait. Ugyanakkor megjelenik a versek többségében a dadogásszerű, szavanként vagy csak szókapcsolatokként tagolt beszéd, mely teli van elhallgatásokkal, kimondani nem tudott érzésekkel és még több felsejlő emlékekkel, így nemcsak az emberi életek válnak alkalmatlanná a traumák fájdalmaiban, hanem maga a nyelv is ebbe a kategóriába csúszik át a minduntalan nekiinduló, akadozó és széttöredezett próbálkozásaival. A kötet nyelvének egy másik fokozott figyelmet kapó kérdése az eddigiek mellett: a sajátos női tapasztalatok emlékei (anyaság vagy éppen az anyaság hiánya, abortusz) felfejthetőek-e, van-e sajátos vagy egyáltalán akármilyen nyelvük. Mi mondható el egy nemcsak társadalmilag érzékeny, de ugyanakkor tabuként is kezelt abortusztörténetből? Épp ezért a versek nyelvazete és az expresszív képi világa is tudatosan játszik rá a meghökkentésre, a kimozdításra, a kérdés árnyaltabbá tételére. Az emberek között létre nem jövő kapcsolatokban is az érzelmi gátak és ezek elbeszélhetetlensége miatt keletkezik űr („franciául merted kimondani / félsz hogy elveszítesz / tudtad hogy nem értem a nyelvet / azt már magyarul mondtad / ha el akarok repülni innen / egyik madárhúst”).

A kötet borítója a kék és szürke melankolikus árnyalataiban játszik, a versek fojtogató hangulatát Miroslav Jovančić illusztrációi tördelik, melyek gyermeketeg egyszerűségben és őszinte mélységben szintén a tenger, hajó és állati szimbólumok megjelenítésén keresztül keresik a választ az elengedés, túllépés és felülemelkedés lehetőségeinek problémájára. Hogy a kékeszöld tengeri hullámok uralhatóak-e, nagy kérdése a kötetnek.

Bíró Tímea első verseskötete finom érzékenységű fájdalomvonalakkal rajzol sebekbe írt történeteket. A „van nyelvem” és a „van hozzá nyelvem” tehetetlenségérzése között keresi az áthidaláshoz szükséges szavakat, melyekkel elbeszélhető a trauma, a hiány. Ez csak egy széttöredezett nyelv lehet, de talán elégséges az elengedéshez.

Kerekes Eszter

